

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HERALDISK TIDSSKRIFT

Nils G. Bartholdy

Prinsesse Alexandras våben 9

Peter Kurrild-Klitgaard

To kistepladers puslespil 13

Clara Nevéus

Nya vapen i Sverige 21

Heraldisk litteratur siden sidst 28

Hans Cappelen

Paul Warming 1913-1999 30

Dette hæfte er udgivet med støtte fra Nordisk publiceringsnævn
for humanistiske tidsskrifter og Alfred Goods Fond.

Vejledning til forfatterne

Manuskripter indsendes til redaktionen i et eksemplar, mens forfatteren selv beholder en kopi. Redaktionen påtager sig intet ansvar for uopfordret indsendte manuskripter, billeder m.m., men returnerer i øvrigt billedmateriale efter brugten.

Manuskripter maskinskrives på A4-ark med 1 1/2 linjes afstand og 4-5 cm bred margen. Forkortelser bør så vidt muligt undgås (altså ikke H.T. eller lignende, men: Heraldisk Tidsskrift). Egentlige artikler skal være forsynet med et kort resumé på engelsk, tysk eller fransk.

Noterne markeres med et svævende tal (uden parentes) i brød- eller billedtekst, noterne skrives for sig og nummereres fortløbende. Titlen på de bøger og tidsskrifter, der henvises til, kursiveres eller understreges, og både forfatter, titel og udgivelsessted og -år medtages.

Billeder. Billedtekster skrives ligeledes for sig og nummereres fortløbende. Der bruges betegnelsen Ill./ill. både i brød- og billedtekst. Billedernes omtrentlige placering i brødteksten markeres i margenen. Billedforslag med tilhørende undertekster vedlægges samtidig med at manuskriptet indsendes. Billedteksterne skal foreligge på et af de skandinaviske sprog samt på resumeets sprog.

Håndskrevne rettelser bør ikke forekomme i manuskriptet. Når manuskriptet er godkendt og korrekturen foreligger, kan rettelser mod manuskriptet, herunder udvidelse af tekst eller noter, ikke ventes fulgt af redaktionen. Dersom rettelser mod manuskript er tvingende nødvendige, betales de af forfatteren.

Efter udsendelsen af tidsskriftet får forfatteren et antal heraf, svarende til antallet af trykte sider i artiklen.

Anmeldelser forsynes med overskrift af følgende indhold og med tegnsætning som anført: Forfatterens/forfatterens navn/c: Bogens titel (evt. undertitel eller skriftrække). Udgivelsessted, forlag, årstallet på titelbladet. Antal sider (evt. romertal + arabertal, f.eks. XII, 356 s.). Ved illustrerede værker antal plancher eller blot ill., antal kort. Pris i oprindelseslandets valuta.

Artikler modtages helst på diskette sammen med en papirudskrift af manuskriptet. Disketten bør kun vise én teksttype, altså uden kursivering, fed type eller understregninger. Sådanne markeringer kan derimod angives i det vedlagte manuskript. Teksten skrives uden brug af orddelinger, notefunktion og tabulator ved linjeskift, og der må ikke forekomme en blank linje mellem hvert nyt afsnit. Noterne følger samlet sidst efter teksten. Diskette leveres som WP 5.1, ASCII-format eller MacWrite.

Prinsesse Alexandras våben

Af Nils G. Bartholdy

Hendes Kongelige Højhed Prinsesse Alexandra blev i forbindelse med sit bryllup med Hans Kongelige Højhed Prins Joachim i 1995 udnævnt til ridder af Elefantordenen, og et skjold for Prinsessen skulle derfor males og ophænges i ridderkapellet i Frederiksborg Slotskirke. Samtidig fik Prinsessens far, Mr. Richard Manley, storkorset af Dannebrogordenen. Selv om der siden 1961 kun i særlige tilfælde er malet storkorsvåbener for udenlandske storkorsriddere, skulle der, ligesom det var tilfældet med Prins Henriks forældre og Prins Richards mor, ophænges et våben for Mr. Manley. Familien Manley fra Hongkong, der indtil 1997 var en britisk kronkoloni, havde ikke tidligere ført våben. Et sådant måtte derfor skabes.

Prinseparrets hofchef, kammerherre Per Thornit, der også er sekretariatschef i Ordenskapitlet og dermed ansvarlig for, at ridderskjoldene males og ophænges, bad mig i 1996 om sammen med kgl. våbenmaler Johan Alkjær at fremkomme med forslag til våben. Jeg havde tidligere nævnt, at College of Arms i England måtte kunne tildele Mr. Manley et våben, hvis denne ønskede det, men Thornit fandt ikke, at familiens "Hongkong-status" gjorde en sådan fremgangsmåde naturlig, og efter 1997 var situationen forandret.

Johan Alkjær og jeg var enige om, at en kinesisk drage måtte være en naturlig våbenfigur i dette tilfælde, fordi netop dette dyr ville signalere Prinsessens kinesiske baggrund på en måde, der var umid-

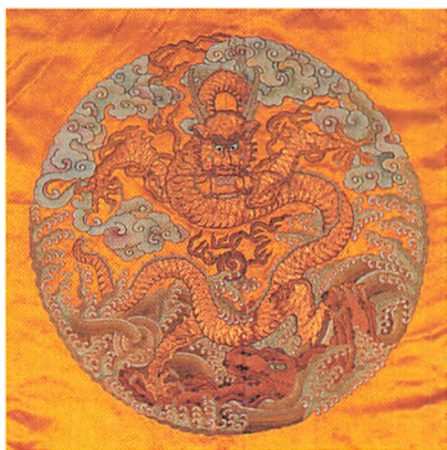
delbart forståelig i Europa. Da jeg mente, at man burde følge traditionen for kongelige damer, der er indgiftet i den danske kongefamilie, foreslog jeg, at Manley-våbenet kom til at udgøre et alliancevåben med Prins Joachims våben. For at de to skjolde kunne fremtræde i en rimelig størrelse, anbefalede jeg at gengive dem uden våbentelt, og alene med en prinsekron over. I denne enkle form havde kgl. våbenmaler Aage Wulff i sin tid på elegant måde malet elefantridderskjoldene for prinsesse Anne, gift med prins Georg, og for prinsesse Viggo. Én enkelt, stor drage i det ene skjold ville harmonere dårligt med Prins Joachims mange felter. Derfor foreslog jeg, at Manley-våbenet blev firdelt med en drage i hvert felt, og for at tilkendegive Prinsesse Alexandras mors østrigske herkomst blev Østrigs nationalfarver rød og hvid (sølv) valgt.

I den vesterlandske kulturkreds symboliserer dragen normalt det onde. Det er også tilfældet i heraldikken. Men i Kina har man i årtusinder forbundet dragen med sympatiske egenskaber. Den fremkalder skyer og regn, bebuder forår og frugtbarhed. Dragen er et lykkebringende symbol og spiller endnu i vor tid en positiv rolle i kinesisk astrologi. Personer født i "dragens år" menes at være i besiddelse af visdom, skarpsindighed og livskraft. Allerede to hundrede år før Kristi fødsel, ved Han-dynastiets grundlæggelse, blev den slangeagtige drage med horn og fire ben knyttet til den kinesiske kejser og var

lige til kejserdømmets fald i 1911 dets vigtigste symbol. Antallet af kløer har varieret gennem tiden. Til den klassiske gengivelse af dragen hører en "ønskeopfyldende" flammende perle. Kejsersfamiliens farve er gul.

Under arbejdet med at udforme en kinesisk drage til heraldisk brug i Danmark fik Johan Alkjær professionel hjælp af etnografen Joan Hornby, Nationalmuseets etnografiske samling, hvor man bl.a. opbevarer en pragtfuld kejserlig dragt med drager i broderede medaljoner. Meningen med heraldiseringen var selvsagt ikke at påstå, at Prinsessen er af kejserlig afstamning. Alkjær har derfor rimeligt nok tegnet dragen uden at føle sig bundet af detaljerne i den traditionelle kinesiske udformning.

Våbenet for Mr. Manley blev malet med et skjold i den foreslåede firdelte form med en drage i hvert felt og med lotusblomster som hjelmtegn. Som stor-

Broderet medaljon med drage på en kejserlig kinesisk dragt fra ca. 1800. Nationalmuseet, Etnografisk Samling. Foto: Roberto Fortuna.

Våben for Mr. Richard Manley som storkorsridder af Dannebrogordenen. Foto: Martin Høien.

korsridder i 2. rangklasse er han i besiddelse af personligt adelskab. På skjoldet ses derfor den skråtstillede trallehjelme med fire synlige traller, som Christian V fastsatte for rangadelen i 1679.

Prinsesse Alexandra ønskede et tydeligere udtryk for sin østrigske mor i sit eget skjold end den indirekte antydning, der lå i anvendelsen af de rød-hvide farver. Per Thornit og jeg forestillede os, at det smukkeste kunne gøres ved at sætte en alpeblomst i 2. og 3. felt. Jeg fik lejlighed til at drøfte denne tanke med en heraldiker, der har særdeles god indsigt i de heraldiske traditioner i Østrig: Bengt Olof Kälde, kgl. våbenmaler ved Kongl. Maj:ts Orden i Sverige. Han gjorde opmærksom

Våben for Hendes Kongelige Højhed Prinsesse Alexandra som ridder af Elefantordenen. Foto: Lars Skov.

på, at visse blomster i Østrig forbindes med de politiske partier; den røde nellike er socialdemokraternes, den hvide det østrigske folkepartis; frihedspartiet bruger kornblomsten, Bismarcks yndlingsblomst, der tidligere var symbol for Østrigs tysknationale bevægelse; det sydtyrolske folkeparti anvender en edelweiss. Den lille blå ensian, der er fredet i Østrig, er derimod "ubelastet" i politisk henseende. I stiliseret form forekommer den i våbenet for den østrigske kommune Steinbach am Ziehberg.

Prinsesse Alexandra fulgte forslaget om at anvende en ensian, og da blomsten i våbenet skulle stå i et sølv felt, kunne den bibeholde sin naturlige blå farve. Den 28. april 1999 havde jeg på Rigsarkivets vegne meddelt Ordenskapitlet, at våbenet blasoneres således: firdelt, 1. og 4. felt i rødt en sølv kinesisk drage, 2. og 3. felt i sølv en blå ensian.

I november samme år blev de to våbener ophængt i Frederiksborg Slotskirke. Den særlige prinskrone med tre synlige bjælker og en perle øverst, der ses over Prinsesse Alexandras alliancevåben, er foreskrevet i Christian Vs reglement fra 1693 om kroner og hjelme (se Heraldisk Tidsskrift 41, 1980). Kunstmaleren Claus Havemann har malet våbenerne efter forlæg af Johan Alkjær, der i 1994 efterfulgte Aage Wulff som kgl. våbenmaler. Wulff malede gennem næsten 27 år en række fremragende riddervåbener, der markerer et kunstnerisk højdepunkt i den danske ordensheraldik, hvis ubrudte traditioner går tilbage til 1690'erne. Hans efterfølger har meget at leve op til.

Zusammenfassung

Fräulein Alexandra Manley aus Hongkong wurde 1995 mit Seiner Königlichen Hoheit Prinz Joachim zu Dänemark verheiratet und deswegen Ritter des Elephantenordens. Ihrem Vater, Herrn Richard Manley, wurde das Grosskreuz des Dannebrogordens verliehen. Die Familie Manley hatte früher kein Wappen geführt. Also musste ein Wappen zum Aufhängen in der Ritterkapelle der Frederiksboger Schlosskirche geschaffen werden. Der königl. Wappenmaler und ich einigten uns über einen chinesischen Drachen, weil dadurch der exotische Ursprung der Prinzessin in europäischen Augen unmittelbar begreiflich dargestellt werden konnte. Im Gegensatz zu dem üblichen Drachen in der Heraldik, welcher fast immer mit dem Bösen verbunden wird, schliesst der chinesische Drache eine eigenartige, positive Symbolik in sich. Das Wappen der Prinzessin Alexandra wurde als ein Allianzwappen unter der spezifischen dänischen Prinzenkrone gestaltet. Um die Dominanz einer einzigen Drachenfigur zu vermeiden, schlug ich die Verwendung eines viergeteilten Schildes vor. Im Schild des Herrn Manley erscheint ein Drache in allen vier Feldern. Die Farben sind Rot und Silber, um damit die in Österreich geborene Mutter der Prinzessin zu vertreten. Ihre Königliche Hoheit wollte aber in ihrem eigenen Wappen die Mutter deutlicher hervorheben. Deshalb wurde für das 2. und 3. Feld ein blauer Enzian, welcher in Österreich als eine unpolitische Blume gilt, gewählt.

To kistepladers puslespil

Af Peter Kurrild-Klitgaard

For en heraldiker er det altid en udfordring at skulle identificere våbener, og det er en tilsvarende stor ærgrelse, når det ikke lykkes. I efteråret 1996 fik jeg af Heraldisk Selskabs daværende formand, lektor Knud Prange, forelagt to kisteplader med hver et firdelt våben. Der er tale om to kisteplader af bly fra 1600-tallet, givetvis sammenhørende, eller ihvertfald fra samme begravelse, og formodentlig med tilhørsforhold til Skt. Knuds Kirke i Odense eller omegn, men nu på museet på Møntergaarden i Odense.

Prange havde selv fået sagen forelagt af Birgitte Bøggild Johannsen, fra Nationalmuseet og redaktionen for værket *Danmarks Kirker*, og når han delagtiggjorde mig, skyldtes det, at jeg tidligere har beskæftiget mig en del med heraldik i forbindelse med Odense og med Buchwaldslægtens heraldik. Jeg undersøgte sagen, og spørgsmålet – og herunder mine observationer – er refereret i *Danmarks Kirker*.¹ Desværre måtte både Knud Prange, Birgitte Bøggild Johannsen og jeg selv give op uden nogen sikker konklusion. Problemet skal hermed gives videre i håbet om, at der blandt Heraldisk Tidsskrifts læsere måtte være én eller flere, der kan finde løsningen.

Kistepladernes våben

Hver af de to kisteplader er i form af et firdelt våben. Den ene kisteplade viser et våben (ill. 1), der ser således ud:

1. felt: Tre søblade samlet omkring en rose. Der er her ganske givet tale

om enten den holstenske adelslægt Sested eller om den danske adelslægt Sehested, d.v.s. i blått tre sølv søblade om en rød rose.

2. felt: Et dyrehoved, der ligner et hundehoved, men som kan være et ulve- eller bjørnehoved. Der er her sandsynligvis tale om den holstenske adelslægt Buchwald, der førte et sort bjørnehoved i et felt tværdelt af sølv og rødt.² Feltet her synes dog ikke delt, og der kan alternativt være tale om en af de to holstenske adelslægter Hardenberg (hvor nogle medlemmer har ført et i blått sølv ulvehoved og andre et i sølv sort vildsvinehoved) eller Godov (der førte et i blått sølv ulvehoved).

3. felt: Som 2. felt, dog vender dyrehovedet her mod sinister.

4. felt: Delt. Her er der givetvis tale om enten den holstenske adelslægt Rantzau, der førte et skjold delt af rødt og sølv, eller om den holstenske adelslægt Rønnow, hvis skjold var delt af rødt og guld.

De til skjoldet hørende hjelmtegn viser:

1. hjelm: Fjer eller lignende. Dette er givetvis de sorte hejrefjer ført af Sested- og Sehested-slægterne.

2. hjelm: Et kronet dyrehoved. Buchwaldslægten har brugt netop et kronet bjørnehoved.³ Hardenberg-

og Godov-slægterne har generelt ikke benyttet dyrehovedet kronet, og har til tider placeret det mellem vesselhorn.

3. hjelm: Som 2. hjelm et kronet dyrehoved, men vendt mod sinister.
4. hjelm: To vesselhorn. Både Rantzau- og Rønno-slægterne har benyttet vesselhorn, henholdsvis i rødt/sølv og rødt/guld.

Den anden kisteplade viser et våben (ill. 2), der ser således ud:

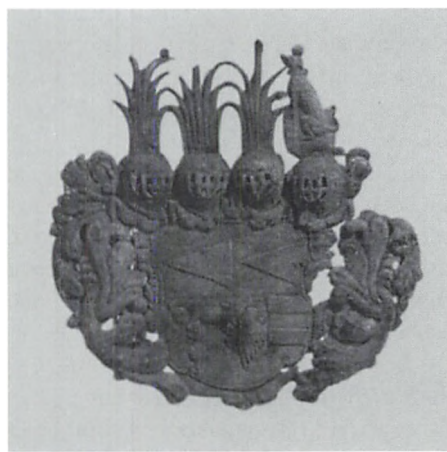
1. felt: En spids fra sinister. Her er givetvis tale om våbenet for adelsslægten Rathlou, d.v.s. en rød spids fra sinister mellem guld over sølv. En anden mulighed er adelsslægten Berkentin, der førte en rød spids fra sinister mellem guld over sølv; dette er dog usandsynligt, da der kun har

været få danske medlemmer af denne slægt, og de forekommer så relativt sent, at det er svært at se, hvorledes de skulle hænge sammen med de øvrige slægter.

2. felt: Som 1. felt.
3. felt: Som 1. felt i våben nr. 1., d.v.s. Sested/Sehested.
4. felt: Delt, 1. en vinge, 2. tre gange tværdelt. Her er givetvis tale om en af de to holstenske adelslægter Ahlefeldt eller Rumohr, der fører i blå en sølv vinge og tværdelingerne sølv og rødt. Der kunne også være tale om de beslægtede slægter Rastorp (Rostrop) eller Bosendal, der i 1. felt fører henholdsvis i rødt en sølv vinge og i sølv en sort vinge. Begge synes dog at forekomme så sporadisk i Danmark, at det virker mindre sandsynligt.

Ill. 1. Kisteplade nr. 1.
Armorial plate no. 1. Møntergaarden, Odense.
Foto: Henrik Wichmann, efter "Danmarks Kirker" (Nationalmuseet).

Ill. 2. Kisteplade nr. 2.
Armorial plate no. 2. Møntergaarden, Odense.
Foto: Henrik Wichmann, efter "Danmarks Kirker" (Nationalmuseet).

De tilhørende hjelmtegn er:

1. hjelm: Fjer eller lignende. Dette kunne passe med Rathlou-slægten, der benyttede tre strudsefjer (en rød, en guld og en sølv).
2. hjelm: Fjer eller lignende. Dette passer med 1. hjelm.
3. hjelm: Fjer eller lignende. Her er formodentligt tale om de sorte strudsefjer brugt af Sested/Sehested-slægten.
4. hjelm: En hund siddende på en pude. Dette sjældne hjelmtegn føres af slægterne Ahlefeldt, Rumohr og Rastorp, men ikke af Bosendal, der anvendte skjoldets sorte vinge.

Alt i alt skulle vi altså, når våbenfelter og hjelmtegn sammenholdes, have: *Våben nr. 1.*: 1. Sested/Sehested; 2. Buchwald, Hardenberg eller Godov; 3. Buchwald, Hardenberg eller Godov; 4. Rantzau eller Rønnow. *Våben nr. 2.*: 1. Rathlou; 2. Rathlou; 3. Sested/Sehested; 4. Ahlefeldt/Rumohr. Ud fra kistepladernes ensartethed må man umiddelbart antage, at de hører sammen på en eller anden måde. Hvis de kombinerede våbener opfattes som to personers 4-anevåben eller som to 2+2 anevåben, og hvis de fulgte den traditionelle rækkefølge, skulle der altså være tale om henholdsvis en Sested/Sehested og en Rathlou med de respektive forældre og bedsteforældre som givet i henholdsvis ill. 3 og ill. 4. Hvis det ene sammensatte våben var stillet i courtoisie i forhold til det andet, ville rækkefølgen naturligvis være en anden, men våbenerne for den "ældste" generation ville som helhed være den samme.

Hvis felterne var placeret korrekt, og hvis stamtavlerne er korrekte, skulle man i disse kunne finde et ægtepar Sested/Sehested-Buchwald, Hardenberg, Godov og et andet ægtepar Rathlou-Rathlou, evt. med børn der var gift med hinanden (d.v.s. et ægtepar Sested/Sehested-Rathlou). Men sådanne ægteskaber ses ikke i de udgivne stamtavler over den danske og holstenske adel.

Sested-pladen

Den første ægteskabelige forbindelse skulle således være mellem en Sested/Sehested og en Buchwald, Hardenberg eller Godov. Men der findes tilsyneladende ingen ægteskaber mellem en Sested og en Godov, så det kan udelukkes. Hvis våbenet er Hardenberg, er der kun en mulighed, nemlig Sivert von Sested († 1612) til Ullerup (søn af Benedict von Sested til Ullerup og Karen Holck), som var gift med Anne Hardenberg (1558-1612) til Torslundegaard (datter af Erik Hardenberg til Torslundegaard og Regitze Ulfeldt). Her ville våbenerne altså være Sested, Holck, Hardenberg og Ulfeldt, hvilket overhovedet ikke passer.

Dermed må det være oplagt at se nærmere på Buchwalderne. En mulig Sested/Sehested-Buchwald kombination er Ditlev von Sested († 1588/93) til Sarlhusen (søn af Volf von Sested og Anna von Reventlow), som var gift med Dorothea von Buchwald († ca. 1588) (datter af Ditlev von Buchwald til Pronstorf og Anna von Reventlow). Men her ville de fire våbener være Sested, Reventlow, Buchwald og Reventlow, hvilket ikke passer særligt godt.

En anden mulighed er Emeke von

Sested († 1627) til Krummendiek og Rastorf (søn af Jürgen von Sested og Oelgard von der Wisch), som var gift med Catharina von Buchwald til Krummendiek († tidligst 1649) (datter af Claus von Buchwald til Wensin og Adelheid von Ahlefeldt). Her ville våbenerne altså være Sested, von der Wisch, Buchwald og Ahlefeldt, d.v.s. en von der Wisch og en Ahlefeldt for meget, og en Rantzau og en Buchwald for lidt. Igen ikke noget særligt godt resultat.

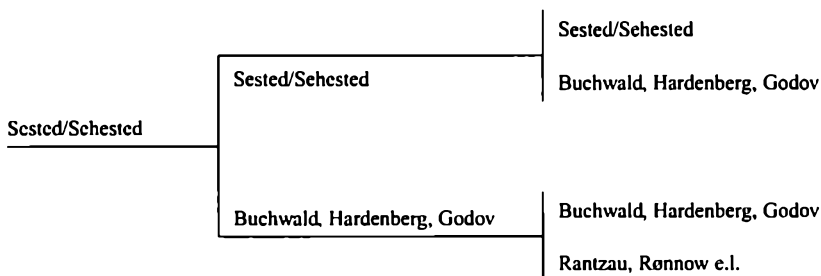
En tredje mulighed er amtmand Jürgen von Sested († 1618) til Kluvensiek, Gross Nordsee og Güldenstein (søn af Cai von Sested og Beke von Ahlefeldt), som var gift med Abel von Buchwald († 1620) (datter af Detlev von Buchwald og Dorothea von der Wisch). Her ville de fire våbener således være Sested, Ahlefeldt, Buchwald og von der Wisch. Dette passer ikke helt; der er en Ahlefeldt for meget og en Rantzau for lidt, og rækkefølgen passer ikke. Men der kunne selvfølgelig være en fejl her. Det er da også værd at bemærke, at alle ægteparrets samlede fire oldemødre var Rantzauer. Man kunne altså

tænke sig, at man i forvirringen var kommet til at tage en oldemoders våben i stedet for farmoderens.

Rathlou-pladen

Der findes tilsyneladende intet ægteskab Rathlou-Rathlou, så med mindre stamtavlerne helt mangler et sådant ægteskab, kan vi med sikkerhed konkludere, at der er fejl i våbenet på kisteplade nr. 2. Dette kunne så tyde på, at man i stedet skulle lede efter et par Rathlou-Sested/Sehested eller Rathlou-Ahlefeldt/Rumohr, og det øger de mulige kombinationer ganske gevaldigt.

Når det gælder Rathlou-Sested/Sehested er der kun tre muligheder. Den ene er Hr. Otto von Sested († tidligst 1459) til Kluvensiek og Mette von Rathlou, men dette må være for tidligt til at være relevant. De to andre muligheder er henholdsvis fader og datter. Sidstnævnte er Ida von Rathlou († 1666) og Henrik von Sested til Güldenstein og Kluvensiek (ca. 1600-1666). Hendes fader, Godske von Rathlou († 1636) til Gereby, Østrupgaard og Krogsgaard var ifølge nogle angivelser gift 1598 med en Ida von Sested († senest

III. 3. Våbenfelter i skjoldet på kisteplade nr. 1. *Quarterings of shield of armorial plate no. 1.*

1636).⁴ Men hun optræder ikke i Louis Bobés Sested stamtavle, der tværtimod giver den førnævnte datter Ida en Ida von Buchwald til moder;⁵ en sådan optræder til gengæld ikke i Buchwald-stamtavlerne!

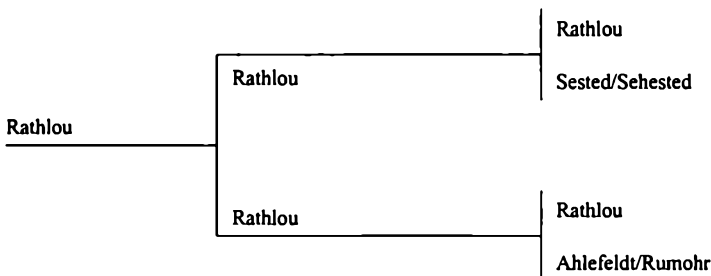
I denne slægtskreds var der tillige adskillige ægteskaber med Ahlefeldter og Rumohrer. Således var Godske von Rathlous søn Jørgen von Rathlou til Østrupgaard og Krogsgaard († 1648) gift med Barbara von Ahlefeldt († 1653), mens dennes ene broder Oswald von Rathlou († 1640) var gift med Christine von Ahlefeldt († tidligst 1646). Disses broder, Wolf Sivert von Rathlou til Gereby († 1658), var gift med Berta Sabina (eller Catharina) von Rumohr († 1671). Givet disse ægteskaber ville det synes oplagt at lede efter de pågældende anevåbener blandt Godske von Rathlous efterslægt.

Begynder man med Godske von Rathlou, kan man ud fra stamtavlerne fastslå, at hans bedsteforældre var en Rathlou, en Ahlefeldt, en Ahlefeldt og en Sested. Dette passer imidlertid ikke med ovennævnte; der er en Ahlefeldt for meget og en Rath-

lou for lidt, og rækkefølgen passer heller ikke. Men, som allerede fastslået, er der givetvis fejl i dette sammensatte våben, og derfor kunne man tænke sig, at man i forvirring har byttet om på en Ahlefeldt og en Rathlou. Her er det så værd at bemærke, at Godske von Rathlous morfaders moder var Margrete von Rathlou, gift med Markvard von Ahlefeldt († 1500) til Deutsch Niendorf og Saxtorp. Det kunne altså også her tænkes, at man var kommet til at tage en oldemoders våben i stedet for farmoderens.

Spørgsmålet er så, om det andet sammensatte våben (nr. 1) passer på en eventuel ægtefælle. Der er som nævnt en vis usikkerhed om, hvem Godske von Rathlou var gift med; en Ida von Sested eller en Ida von Buchwald. Det er ikke muligt for nærværende at fastslå endegyldigt, hvem han var gift med, eller om han måske var gift to gange, og at det blot var datteren Ida, der havde en Ida von Buchwald som moder. Det ville kræve et nærmere studie af gravsten, dokumenter og andre kilder.

Der synes dog sikkert, at Godske von

III. 4. Våbenfelter i skjoldet på kisteplade nr. 2. *Quarterings of shield of armorial plate no. 2.*

Rathlou ihvertfald var gift med Ida von Sested. Godske von Rathlous sønnedatter Ida (1644-1700) var gift med Adolph Hans von Holsten (1630-94), og deres søn var Godske Ditlev von Holsten (1674-1745) til Langesø, og på det smukke kobberstik (1741) med anetavlen for denne anføres Godske von Rathlous hustru som Ida von Sested, datter af Jürgen von Sested (1522-86) til Krummendiak og Ottesbüttel og Oelgard von der Wisch († tidligst 1621) til Ascheberg og Rastorf. Denne oplysning findes også flere andre steder i Holsten-slægtens papirer, bl.a. i den af Adolph Hans von Holsten udførte anetavle for hustruen, Ida von Rathlou, og i en meget smukt dekoreret genealogi i den såkaldte "Stambog" for stamhuset Holstenshus (1723).⁶

Den synes i vor tid også accepteret af slægtens historikere, H.H. lensbaron Berner Schilden Holsten og Albert Fabritius.⁷ Så selvom hun ikke optræder som sådan i stamtavlerne i *Danmarks Adels Aarbog*, skulle der være rimelig grund til at tro, at Godske von Rathlou var gift med Ida von Sested, datter af Jürgen von Sested og Oelgard von der Wisch. Dertil kommer, at det synes umuligt at finde ud af, hvem Ida von Buchwald er, eller hvem hun var barn af; hun optræder som sagt ikke i Buchwald-stamtavlerne.

Det ser imidlertid ud til, at hverken Ida von Sested eller en Ida von Buchwald får puslespillet til at gå helt op. Blandt førstnævntes bedsteforældre var en Sested og en Rantzau, hvilket passer, men også en van Damme og en von der Wisch, hvor det skulle have været Buchwald og Buchwald (og der er ingen Buchwalder blandt hendes oldeforældre).

Desværre er der heller ikke umiddelbart nogen personer i Godske von Rathlous efterslægt, som våbenerne passer på – uanset om man går ud fra Ida von Buchwald eller Ida von Sested. Det nærmeste, man kommer, er fornævnte Ida von Rathlou og Henrik von Sested. Men blandt Ida von Rathlous bedsteforældre er der – hvis hendes moder var Ida von Sested – en von der Wisch for meget og en Rathlou for lidt til at passe på våben nr. 2. Blandt Henrik von Sesteds bedsteforældre er der en Ahlefeldt for meget og en Buchwald for lidt til at passe på våben nr. 1. Man kunne igen lufte den mulighed, at der ikke bare var byttet om på felterne i de to sammensatte våbener men også mellem disse indbyrdes. Men uanset hvem man gør til Ida von Rathlous moder, og uanset om man igen tillader, at det ene dyrehoved kunne være en forvanskning af von der Wisch, så vil der fortsat mindst mangle en Rathlou. I dette tilfælde er der tillige ingen Rathlouer blandt oldeforældrene, således at man kunne have byttet om på en generation.

Konklusion

Hvis de to kisteplader hører sammen (enten for et ægtepars samlede aner eller for en enkelt persons), og hvis stamtavlerne i *Danmarks Adels Aarbog* lægges til grund, så må der være rod i rækkefølgen. Hvis der blot er rod indenfor de enkelte sammensatte våbener, så er der talrige kombinationsmuligheder, men hvis der også er rod imellem de sammensatte våben, således at et felt fra det ene er havnet i det andet, så er antallet af kombinationsmuligheder tilnærmelsesvis astrono-

misk (8·7·6·5·4·3·2·1). Så mange aktuelle kombinationer er der naturligvis ikke, men det åbner ihvertfald for så mange muligheder, at man umiddelbart må give op her. Det hele ser altså meget rodet og uoverskueligt ud. Og dette er endog under en forudsætning om, at både stamtavlerne og våbenene på kistepladerne generelt er korrekte, og at problemerne kun drejer sig om felternes placering. Er der også fejl med hensyn til, hvilke felter, der skal med, ser det helt galt ud.

Det virker dog oplagt, at der er en eller anden forbindelse mellem kistepladerne og Godske von Rathlou. Det er i den forbindelse værd at bemærke, at denne ejede Østrupgaard (det nuværende Østruplund) på Fyn, og dermed er det ikke utænkeligt, at han har haft en forbindelse med Odense. Hertil kommer også, at to af Godske von Rathlous børnebørn var knyttet til Langesø, og det ene også til Gelskov. Så der er måske en eller anden fysisk forbindelse dér.⁸ Man kunne således tænke sig, at et af hans børn har ladet kistepladerne fremstille, men har været for uvidende om anerne eller rækkefølgen til at få det gjort ordentligt.

Alternativt kunne man forestille sig, at de to kisteplader måske kun er en del af en større anerække. Man kunne således forestille sig, at der i alt har været fire plader med fire-ane våben, repræsenterende en persons fire bedsteforældre, og at de to bevarede plader slet ikke er for et ægtepar.

Det er ved disse gætterier værd at bemærke – som Birgitte Bøggild Johannsen har påpeget – at et af Godske von Rathlous børn, datteren Abel (ca. 1620-1661), døde i Odense og blev nedsat i Skt. Knuds Kirke, samt at der sammen med de her

omtalte kisteplader i Møntergaarden findes andre dele af udsmykningen fra hendes kiste.⁹ Kistepladernes felter passer – som vist – ikke på hendes aner, ej heller på hendes to ægtemænd, Gregers von Brockdorff og Markvard Otto (von) Mangelsen. Det er ikke utænkeligt, at der kunne være en forbindelse, men hvad den er, er for nærværende et uopklaret spørgsmål.

Noter

1. *Danmarks Kirker: Odense Amt, Bd. 8-10. S. Knuds Kirke. Odense Domkirke.* Red. Birgitte Bøggild Johannsen. København: Nationalmuseet, 1996, s. 916-917 og s. 960, note 600-602. Jeg skylder tak til Birgitte Bøggild Johannsen og Knud Prange for oprindeligt at have præsenteret denne sag for mig og for hjælpsomme kommentarer.
2. Buchwald slægtens våben angives ofte som værende et vildsvinehoved, men dette er i hvert fald for de middelalderlige linier forkert. En enkelt linie har dog – muligvis med baggrund i misforståelsen – i hvert fald siden 1600-tallet ført et vildsvinehoved.
3. En enkelt linie har dog senere anvendt et kronet vildsvinehoved, jf. ovenfor.
4. Se *Danmarks Adels Aarbogs* Rathlou stamtavler, i DAA 1911, s. 366-367 og i DAA 1950, s. 77, samt Brockdorff stamtavlen, i DAA 1936, s. 78.
5. Se DAA 1940, s. 128-129.
6. Se Hans Berner Schilden Holsten og Albert Fabritius: *Lehnsbaron Hans Berner Schilden Holsten's Slægtbog*. København: 1940-70, Bd. I:3, s. 121-123 og Bd. I:2, s. 541 ff.
7. Jf. Berner Schilden Holsten og Fabritius,

- anf. sted. Hvor det et sted (I: 3, s. 101) er omtalt, at navnet skulle være Ida Buchwald, er det senere korrigeret til Sested, samt bemærket i registeret, jf. anf. sted, Tavle- og Registerbind, s. 145.
8. Der er også en umiddelbar lighed mellem disse to kisteplader og et par for Ida Rathlou og hendes mand Adolph Hans von Holsten på parrets søn, Wulf Sigfrid von Holsten, jf. Berner Schilden Holsten og Fabritius, anf. sted, I:3, s. 112-113.
9. *Danmarks Kirker*, s. 916-917 og s. 960, note 600-602.

Summary

Two 17th century armorial coffin plates with connection to St. Canute's Church, Odense, are examined and an attempt is

made at identifying whose funeral they may have been made for. Both plates have quartered shields and four helmets with crests. This suggests that they may belong to or represent two individuals, most likely a married couple, with each of the quarters representing the arms of their respective grandparents. The quarters most likely represent the arms of the families of Sested, Buchwald, Buchwald, Rantzau, Rathlou, Sested, Rathlou and Ahlefeldt, all noble families of Holstein, present in Denmark in the 17th century. Nonetheless, the combinations do not fit any known genealogical combination of these respective families. It is, however, likely that the coffin plates are somehow related to one or more relatives of Godske von Rathlou († 1636).

Nya vapen i Sverige

Av Clara Nevéus

Det är länge sedan nya svenska kommunvapen redovisades i Heraldisk Tidsskrift. (Detta skedde närmare bestämt i oktobernumret 1990.) Det har sin naturliga förklaring i att samtliga kommuner i vårt land som önskar profilera sig med vapen redan har sådana. Undantagen Essunga, Härryda och Tomelilla önskar inga vapen. Den som har tillgång till Ny Svensk Vapenbok (NSV), utkommen 1992, har också där tillgång till såväl officiell beskrivning samt bild i färg – utförd av Riksarkivets dåvarande heraldiske medarbetare BJ de Wærn – och kortfattad kommentar av undertecknad till samtliga då giltiga kommunala vapnen. (Dessutom bild i svartvitt och/eller kort omnämnande av ett antal äldre vapen.)

Vad som hänt på kommunsidan efter redovisningen i denna tidskrift 1990 är alltså inte mycket. Av principiellt slag är dock en ny företeelse, *kommundelsvapen*, som i ett fall, Borås, t o m hann komma in i NSV. Det har sitt upphov i det faktum att de många kommunsammanslagningarna i Sverige från och med 1950-talet åstad-

kommit ett stort antal "herrelösa" vapen för kommuner som uppgått i andra. Oftast har de nya kommunerna vidarefört ett av de äldre, vanligen den namngivande enhetens. I något fall önskade den nya kommunen skydda de "överblivna" vapnen, men Patent- och registreringsverket ansåg sig då inte kunna göra detta. Här har emellertid en ny praxis skapats, som svar på den nya tendens till uppdelning av kommunala förvaltningar i särskilda kommunaldelsnämnder med relativt stort eget ansvar. I Borås inrättades sålunda delförvaltningar för *Bollebygd*, *Dalsjöfors*, *Fristad* och *Viskafors*, som samtliga haft vapen. Borås kunde också, med Riksarkivets stöd, år 1991 registrera dessa fyra vapen, förutom sitt eget tidigare registrerade, det med de två saxarna. Avsikten var givetvis att de skulle brukas av de särskilda nämnderna och inom deras respektive områden. Härigenom vann man också att det lagliga vapenskyddet återupplivades. Ytterligare några äldre vapen har på samma sätt åter registrerats, varom mera nedan. Hittills har emellertid inga *nya* kommunaldelsva-

Dalsjöfors kommunaldel i Borås 1991. Fastställt som kommunvapen för Toarp 1946.

Fristads kommunaldel i Borås 1991. Fastställt som kommunvapen 1955.

Viskafors, kommunaldel i Borås, 1991. Fastställt som kommunvapen för Kinnarumma 1952.

Trosa kommun, 1991. Tidigare stadsvapen med hävd från ca 1600.

Gnesta kommun, 1991.

Ale kommun, 1995.

pen skapats. Frågan är om tiden ännu är mogen härför; hittills har den nya organisationsformen knappast vunnit erforderlig stadga.

I några fall har däremot de under 1970-talet bildade storkommunerna redan åter delats på helt självständiga kommuner. Några sådana fall redovisas i vapenboken: Norsjö och Malå var således sammanlagda under den förra kommunens namn 1974–83 för att därefter åter delas. Under ungefär samma tid var de gamla städerna Motala och Vadstena sammanlagda. I båda dessa fall återtogs enheternas gamla vapen. Andra fall finns. Mest anmärkningsvärt är Nyköping, som 1991 delades på tre enheter. Så blev den gamla staden *Trosa* åter egen kommun – och dessutom den tidigare köpingen *Gnesta*. Den senare är i detta sammanhang mest intressant, eftersom man här inte återtog köpingsvapnet från 1955 utan skapade ett nytt med utgångspunkt i Daga härads sigill. Dessa och några andra fall redovisas i NSV.

Efter 1992 har den tidigare vapenlösa kommunen *Ale* i Västergötland rättat in sig i ledet och låtit omarbета sitt icke heraldiska märke – byggt på härads sigill – till ett regelrätt vapen med följande beskrivning: *I fält av silver en av en våg-*

*skura bildad stam, två gånger vågskure-
delad av blått och silver; samt däröver ett
stolpväs ställt grönt spetsigt blad med två
flikar vid basen.* (Det hade visat sig att
förebildens blad faktiskt inte helt enkelt
kunde definieras som al-blad!) Essunga,
Härryda och Tomelilla fortfär emellertid
att använda andra typer av kännetecken.
Det är i sammanhanget inte ointressant att
Härryda hunnit byta ut den logotyp man
använde 1992 – och som redovisas i
vapenboken – mot en annan. Möjligen
illustrerar detta faktum den tendens vi
gärna vill hävda, nämligen att ett heraldiskt
vapen är en mer långsiktig investering
än en logotyp.

De kommuner som tillkommit efter 1992, alla genom utbrytning eller delning, har däremot valt att skaffa vapen, och uppenbarligen varit mycket angelägna om detta.

Lekeberg i västra Närke bröts ut ur Örebro från 1995. Intresset för vapen var stort och flera förslag från trakten förelåg. Sedan man uppmärksammats på ett 1600-talssigill för Lekebergslag valde man emellertid att utgå från detta. Bilden tolkades som ett rådjurs huvud och följaktligen kunde följande beskrivning registreras: *I svart fält ett rådjursansikte i guld*

Lckebergs kommun, 1994.

Bollebygds kommun, 1995
(och 1955). Kommundel i
Borås, 1991.

Nykvarns kommun, 1999.

med röd bevärning därest sådan skall förekomma. På detta sätt berikades vår kommunalheraldiska fauna med en ny djurart, som för övrigt numera torde vara mycket vanligare i trakten än vad den var då sigillet kom till.

När *Bollebygd* på samma sätt och vid samma tidpunkt fick möjlighet att "öppna eget" kunde man enkelt återta det vapen, som antagits för den äldre kommunen med samma namn år 1955 – och som registrerats av Borås för kommundelen 1991. Också här hade man ett sigill att utgå ifrån, nämligen häradet Bollebygds äldsta, känt från 1604 och föreställande ett kärl av något slag. Statsheraldikern Scheffer hoppades uppenbarligen att det var fråga om en sk "bolle" och kontaktade Nordiska Museet för att om möjligt få en bild av en sådan från Västergötland. Där förnekade man bestämt att kärlet på sigillet alls var en "bolle". Detta fick emellertid inte hindra att sigillet fick bli vapnets förebild och följande beskrivning fastställdes: *I svart fält en med grepe försedd kanna av guld.*

Nykvarn har börjat sitt liv som egen kommun med året 1999, efter utbrytning ur Södertälje. Här fanns ingen självklar äldre symbol att tillgå. Den namngivande

tätorten har vuxit sig stor under detta århundrade tack vare järnvägen mellan Stockholm och Eskilstuna, men industriell verksamhet, från början givetvis grundad på vattenkraft, har funnits sedan 1500-talet. Till en början var det fråga om järnförädling, senare papperstillverkning. Ett kvarnhjul föreslogs från den blivande kommunens interimsstyre, naturligt nog med hänsyn också till ortens namn. Riksarkivet kunde upplysa om att ett vapen med bara ett kvarnhjul skulle bli föga särskiljande eftersom motivet är vanligt i svensk kommunal heraldik. Framför allt det näraliggande Nacka med kvarnhjul av silver i blått fält låg "i vägen". Tack vare att vår svenska heraldik inte är så sträng som den norska kunde vi ta upp en diskussion om att finna ett ytterligare motiv att ingå i vapnet. Slutet blev på förslag från kommunens företrädare att hjulet kombinerades med en insekt, närmare bestämt en "gul forsslända", i verkligheten endast några millimeter stor. Sådana djur förekommer i ortens stora sjö, Yngern, och de är indikatorer för rent vatten. Vladimir Sagerlund studerade den lilla varelsen på Riksmuseet och fann att den hade mycket dekorativa spröt, som gjorde placering av hjul och insekt till ett ganska

Mariefred, kommundel i Strängnäs 1993. Fastställt som stadsvapen efter medeltida klostresigill 1951.

Stallarholmen, kommundel i Strängnäs 1993. Fastställt som kommunvapen 1956.

Åkers kommundel i Strängnäs 1993. Fastställt som kommunvapen 1958.

självlklart val. På detta sätt kunde den nya kommunen med sitt vapenval illustrera både sitt namn och sin historia och dessutom uttrycka sina ambitioner på miljöområdet. Vapenbeskrivningen lyder som följer: *I blått fält ett snedställt kvarnhjul och däröver en forsslända (Heptagenia sulphurea), allt av guld.*

Strängnäs kommun lät år 1993 registrera de gamla vapnen för *Mariefreds stad* (1951) och för *Stallarholmen* (1956), *Åker* (1958) och *Vårfruberga* (1956). Alla har särskilda förvaltningar enligt ovan och vapnen var fastställda vid den tidpunkt som anges inom parentes, i Mariefreds fall med Mariefreds medeltida kartusianerklostrets sigill som förebild. Där fram-

ställs Guds moder med barnet, »iklädd solen och stående i månskärans«. – *Eskilstuna* kommun lät på samma sätt år 1996 registrera *Torshällas* gamla stadsvapen (1949), vilket återgår på stadssigillet från 1378, som avbildar S:t Olof i en båt.

Härmed är nyheter beträffande kommunvapen från tiden efter 1990 redovisade.

Sverige har emellertid under de senare åren också begåvats med två nya län. Malmöhus län och Kristianstads län har lagts samman till *Skåne län* (från 1996) och Göteborgs och Bohus län har lagts samman med länen Älvsborg och Skaraborg till *Västra Götalands län* (från 1998). I

Vårfruberga, kommundel i Strängnäs 1993. Fastställt som kommunvapen 1956.

Torshälla, kommundel i Eskilstuna 1996. Fastställt som stadsvapen efter medeltida sigill 1949.

Skåne läns vapen 1996, med korrekt krona av Jan Raneke.

Skåne läns vapen med den krona, som länet brukar.

båda fallen ansågs självklart att de nya storlänerna skulle ha vapen.

Skåne läns nya vapen föreslogs av Christer Bökwall och har registrerats med Jan Ranekes teckning som exempel. Det blasoneras *I rött fält ett avslutet griphuvud, krönt med öppen krona, allt av guld.* Vapnet är en variation av Skånes landskapsvapen (guldfält, rött griphuvud med blå krona, eventuellt också blå beväring), som utgår från Malmö stads av Erik av Pommern förlänade vapen. Färgmässigt ansluter det sig till flaggan för "Skåne-land", röd med gult kors, som används ganska allmänt, i varje fall i Skåne. Vapnet är av hög klass; enda invändningen är att det kan vara svårt för allmänheten att

hålla isär de tre griphuvudena, som är lätta att förväxla, framför allt i svartvitt. (Att i praktiskt bruk använda sig av skraffering, vilket föreslagits, måste betraktas som en styggelse.) Länsstyrelsen har för egen del – och utan att konsultera Riksarkivet – låtit en designfirma placera vapnet på en kunglig krona, stiliserad på hittills okänt sätt. Detta i stället för att på normalt sätt kröna skölden med den myndighetsbetecknande kronan. En länsflagga med firmans skapelse togs också fram. Det bästa man kan säga om detta är att länets griphuvud på detta sätt klart skiljer ut sig från de båda andra vapnen med motsvarande motiv. Ärendet har varit uppe i Riksarkivets heraldiska nämnd och Riks-

Riksarkivets förslag till vapen för Västra Götalands län, 1997.

Västra Götalands läns vapen 1997.

arkivet har anmält det anmärkningsvärda i förfarandet. Enligt uppgift har också Jan Raneke protesterat, på mycket goda grunder. Länsstyrelsen fortfar emellertid med sin innovation.

Också *Västra Götalands* läns nya vapen är anmärkningsvärt. Det nya länet består av tre landskap, Bohuslän, Dalsland och Västergötland. Göteborg är residensstad. För att undvika ett allt för komplicerat vapen föreslog Riksarkivet i samarbete med det nya länets organisationskommitté ett enkelt vapen med krönt lejon i ginstyckad sköld. (Motivet erinrar främst om Västergötlands vapen men också Bohuslän och Göteborg för lejon i skölden.) Heraldiska nämnden tillstyrkte detta. Sedan den tillträdande landshövdingen sagt sitt blev det stopp. Slutet blev att man registrerade en kombination av de dittills gällande vapnen för Göteborgs och Bohuslän och Älvsborgs län, som artikelförfattaren tidigare naivt nog visat organisationskommittén i avskräckande syfte. Vapenbeskrivningen blev som följer: *Kvadrerad sköld, i första fältet Göteborgs vapen, i andra fältet Bohusläns vapen, i tredje fältet Dalslands vapen i courtoisie (med vapendjurets huvud vänt mot sköldens mittlinje), i fjärde fältet Västergötlands vapen.*

Dalslandstjurens vändning företogs på Riksarkivets initiativ i avsikt att undvika intrycket att vapendjuren jagar varandra, något ortodoxt, det medges. (Göteborgs vapen är "felvänt" av hävd vilket inte torde ha varit möjligt att ändra i detta sammanhang.) Naturligtvis har detta vapen väckt kritik, både för dess komplicitet, för sköldarnas inbördes ordning och för tjurens vändning. Det är inte heller lätt att

försvara det när nu Riksarkivets förslag varit ett helt annat och jag tänker inte göra det här.

Däremot är det positivt att ha fått de fyra ingående vapnen i ny, av VA Sagerlund gjord version. – Jag måste emellertid beklaga att det nya länet fått ett vapen i 30-talsstil som är svårt för gemene man att ta till sig och som torde bli besvärligt att använda till vardags. Om heraldiken skall ha någon chans i längden borde den tillåtas närma sig sitt slagkraftiga ursprung!

Summary

In the early 1990s, when a survey of new Swedish municipal coats-of-arms was last made in this journal, only few of the present 289 municipalities did not possess armorial bearings. When *Ny Svensk Vapenbok* was published in 1992 there were four exceptions, which have now been reduced further to only three. In the mean-time some new municipalities have been created through divisions, and some municipalities have re-registered older coats-of-arms with the intention of using these for partly autonomous parts, where their territories correspond to earlier, armigerous areas. Any truly new coats-of-arms of such parts of a municipality have, however, not been designed; this is a new custom and has not yet been firmly established.

New armorial bearings adopted since 1990 include Ale (which used a simple logo as late as 1992), Bollebygd (formerly part of Borås), Gnesta and Trosa (formerly parts of Nyköping) and Lekeberg (formerly part of Örebro); the coats-of-

arms of these have been devised on the basis of previously used seals of districts, dating from the 17th century. (Trosa, as a city, had a real coat-of-arms, at least since about 1600). More recently armigerous municipalities include Nykvarn (formerly part of Södertälje) from 1999, which did not have any precedents on which to rely. Instead the coat-of-arms incorporate a mill wheel and a dragon fly, hinting at the topographical name and local industrial history (the wheel), as well as a good environment, worthy of preservation (the insect signifying clean water).

During the period two additional, new counties, Skåne and Västra Götaland, have been created through fusion of previous units. In the former case a simple and powerful arms has been designed through a variation of the tinctures of the

municipal coat-of-arms of the City of Malmö, which contains a griffon's head, which already previously had been used as the basis for the arms for the province of Skåne as a whole. On a daily basis the administration of the new county uses the coat-of-arms combined with a coronet. The combination has, however, unfortunately been made by a design company without knowledge of heraldry.

The coat-of-arms of Västra Götaland consists of a combination of that of the local county capital, Göteborg, and those of the three provinces, which were merged. A much simpler – and perhaps more reasoned – design made by the National Archives was rejected in favor of this new creation, which hardly can be called modern, and which probably will prove difficult to use on a daily basis.

Heraldisk litteratur siden sidst

Recusant heraldik

Conrad Swan & Peter Drummond-Murray of Mastrick: *Blood of the Martyrs: Martyr Ancestors of the British Knights of Malta*. London: Sovereign Military Order of Malta, 1993. 68 pp. £38 (hos Heraldry Today).

Blood of the Martyrs er et interessant tværdisciplinært studie, der kombinerer heraldik, genealogi, personalhistorie og ordenshistorie, samt religiøs og britisk historie i almindelighed.

Forfatterne er to kendte britiske heraldikere, den nu forhenværende ledende engelske statsheraldiker, "Garter King of Arms", Sir Conrad Swan, og Peter Drummond-Murray of Mastrick, der som "Slains Pursuivant" for Jarlen af Erroll, overhoved for Hay klanen, er den ene af tre "private" skotske herolde. Begge forfattere er tillige katolikker og riddere af den katolske "Suveræne Militære og Hospitalære St. Johannes af Jerusalem, Rhodos og Malta Orden", normalt blot kaldet Johanner-Malteserordenen eller Malteserordenen.

Værket kombinerer disse facetter og interesseområder hos forfatterne, idet det tager udgangspunkt i de blodige konflikter i England i 1500- og 1600-tallet, der fulgte i kølvandet på løsrivelsen af den engelske kirke fra den Romersk-Katolske Kirke og den efterfølgende Reformation. Allerede Kong Henry VIII indførte strenge straffe for katolikker, f.eks. dødsstraf for at kritisere lovligheden af kongens ægteskab med Anne Boleyn og for at benægte kongens position som overhoved for den Anglikanske Kirke. Hans datter, Elizabeth I, forbød katolske messer og påbød tvungen deltagelse i protestantiske kirkeceremonier. Konflikterne mellem katolikker og ikke-katolikker

kulminerede i slutningen af 1600-tallet (og var medvirkende til Stuarternes afsættelse), og mens 1700-tallet var relativt fredeligt, var det dog først i 1829, at katolikkerne fik fuld religiøs frihed. Under den mest hårdhændede forfølgelse var straffen for religiøse forbrydelser ofte den meget udbredte at blive "hængt, trukket og kvadreret", d.v.s. at blive stranguleret til nær kvælningspunktet, kastreret, få maven skåret op, indvoldene trukket ud og se disse blive brændt, inden man blev parteret. I det første halvandet hundrede år førte den religiøse forfølgelse til, at tusindevis af katolikker led martyrdøden, og af disse er ca. 400 blevet erklæret for martyrer af den Romersk-Katolske kirke, d.v.s. som katolikker, der døde for deres tro. Tillige er af disse 42 blevet helgenkårede, 221 erklærede for 'blessed' og 30 for 'venerable'.

Den religiøse forfølgelse førte imidlertid også til, at der opstod sænomenet "recusanter" ("nægtere"), d.v.s. familier, meget ofte adelige, som hårdnakkede nægtede at antage den anglikanske tro og næsten udelukkende giftede sig med hinanden. Nærværende studie tager sit udgangspunkt heri, og samtidig er bogens konkrete anledning, at Malteserordenen i 1993 i Storbritannien genoprettede det storpriorat, som var blevet nedlagt i 1563. Mere specifikt er bogen en samling efterslægtstavler, der genealogisk forbinder udvalgte engelske martyrer med deres nulevende efterkommere blandt de britiske medlemmer af Malteserordenen. Tillige er så vidt muligt gengivet våbener både for de pågældende martyrer og for de nulevende Malteserriddere.

Blandt martyrerne er bl.a. Henry VIII's kendte kansler, den hellige (Sir) Thomas More (1478-1535), den velsignede Margaret Planta-

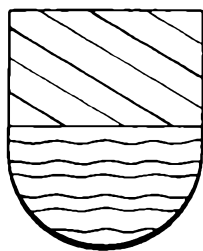
genet, grevinde af Salisbury (1473-1541), der var det sidste medlem af Huset Plantagenet og repræsentant for dettes York-linie, johanitterridderen, den velsignede Adrian Fortescue († 1539), samt den hellige Philip Howard, jarl af Arundel (1557-95). Fra disse, der alle led martyrdøden, og andre trækkes de genealogiske tråde op til nutidens britiske Malteserridere, heriblandt den nuværende stormester for Maltescrordenen, den engelskfødte Fra' Andrew Willoughby Ninian Bertie, samt den britiske dronning Elizabeth II, der er overhoved for det britiske, kristent-øumeniske modstykke, "The Most Venerable Order of Saint John". Blandt dem, der optræder på slægtstavlerne, er udover bogens forfattere, bl.a. den øverste chef for de engelske heraldikere, Miles Francis Stapleton Fitzalan Howard, 17. hertug af Norfolk, og heraldikere som Henry Paston Bedingfield (York Herald) og John George (Kintyre Pursuivant) (og Robert Noel, Lancaster Pursuivant, kunne have været med, hvis han altså ikke først var blevet udnævnt samme år som bogen udkom). Det har altid slået mig som bemærkelsesværdigt, hvor relativt stort et antal britiske heraldikere, der er katolikker, men her er tilsyneladende en del af forklaringen.

De heraldiske illustrationer er meget ofte i form af exlibris, og det giver våbnerne et til-

talende personligt præg. Der er som helhed tale om fremragende heraldik, især af den afdøde Wilfred Scott-Giles og af T. Alan Keith-Hill. Desværre kunne mange af illustrationerne have fortjent en gengivelse i større format; bogens format er stort, men grundet slægtstavlernes omfang er illustrationerne ofte små, omend man dog kan fryde sig over mange gode våbener, som f.eks. Sankt Thomas More's "talende" våben med tre "moorcocks". Ligeledes kan man glæde sig over, at våbenførende briter af gamle slægter i de senere år i vidt omfang er gået tilbage til simple våbener, snarere end de overfyldte monstrøsiteter, der prægede megen heraldik fra det 16. til det 19. århundrede.

Der er her tale om et fremragende eksempel på en god kombination af heraldik, genealogi og personalhistorie, tillige med lidt særligt for de exlibris- og ordensinteresserede. Der burde laves flere sådanne bøger, også i Skandinavien. Det er desværre nok svært at lave noget tilsvarende for de nordiske lande: Mens reformationen var voldsom nok, led færre katolikker martyrdøden, og johanitterordenen har – med undtagelse af Sverige og Finland – i nyere tid ikke stået så stærkt her, at der ville være nok riddere at tage af. Ikke desto mindre er der her et værk at lade sig inspirere af.

Peter Kurrild-Klitgaard

Paul Warming 1913-1999

Den tidligere Statens heraldiske konsulent, Paul Warming, døde fredfullt og i høy alder den 26.10.1999. Han døde i sin store, gamle leilighet i Bredgade 4 i København, der han var født, og der han var omgitt av sin boksamling og sine mange gjenstander prydet med våpenskjold. Med ham mistet det heraldiske miljø en særpreget personlighet.

Paul Victor Warming var jurist av utdannelse. Han arbeidet først som dommerfullmektig og senere som sekretær, fullmektig og ekspedisjonssekretær i det danske Ministeriet for offentlige arbeider. Warmings store språkkunnskaper ble benyttet av ministeriet i flere bilaterale og multilaterale forhandlinger om vei- og arbeidsspørsmål.

Paul Warming snakket like godt fransk som dansk, og han var stolt av å være halvt belgier. Moren var Marguerite født Lambert fra Belgia. Paul Warming holdt nær kontakt med sin belgiske familie, ikke minst fordi han var både enebarn og barnløs. Hjemme i København var han i en menneskealder styremedlem i Dansk-Belgisk Selskab. Med smittende humør og energi organiserte han utallige sammenkomster, fester, gruppereiser med mer for medlemmene og andre belgiere. Reisene ble foretatt med ham selv som reiseleder,

bl.a. til Nordkapp. Warming opparbeidet en nær tilnytning til Norge, både gjennom sin mangeårige samboer Marianne Horvath, som hadde hytte i Telemark, og gjennom heraldikken.

Stillingen som Statens heraldiske konsulent overtok han i 1954 etter Poul Bredo Grandjean. Warming ble etter hvert kritisert både for saksbehandlingen ved nye offentlige våpen og for de våpnene som ble fastsatt. Uten å ta stilling til denne kritikken, vil jeg heller trekke frem Warmings nyskapende og anerkjente arbeid med de grønlandske kommunevåpen. Jeg nevner også Warmings solide fagartikler om løvens øks i Norges riksvåpen (i Archivum Heraldicum), om Christiørn I.s skjoldholdere (Heraldisk Tidsskrifts første hefte), og om Islands middelaldervåpen i Wijnbergen-våpenboken.

Warming fikk både venner og motstandere – noe som nok hadde sammenheng med hans impulsive natur. Han la ikke alltid bånd på seg, når han tok til gjenmæle, og når han kritiserte andre. Men han kunne også være elskverdigheten og hjelpsomheten selv, når han møtte en positiv holdning. Flere norske og svenske heraldisk interesserte personer fikk gjøre denne erfaring. Jeg møtte Paul første gang i 1966 på heraldisk kongress i Paris, og lær-

te ham å kjenne som en inspirerende og original venn.

Som foredragsholder kunne Warming være underholdende, og han kunne improvisere og gestikulere med intensitet. Vi opplevde ham slik i Oslo flere ganger gjennom årene, under foredrag med lysbilder for Norsk Heraldisk Forening. Ved et foredrag i 1969 om dansk-norsk heraldikk, på Høvikodden utenfor Oslo, hadde han ca. 300 tilhørere og fikk god presseomtale. Han etablerte seg en posisjon i vårt miljø, som ledet til bl.a. at han på sin 60 årsdag i København ble overrakt "Tordenskiold-plaketten", med sjøheltens våpenskjold, fra Norsk Tordenskiold Forbund. Ved 50 årsjubileet til Norsk Slektshistorisk Forening i 1976 var han en av æresgjestene, og han holdt en spirituell hilsningsstale om forholdet mellom genealogi og heraldikk. Warming kunne dekla-

mere viser og dikt. Han imponerte sine norske venner med å kunne fremføre utenat hele Per Sivles kjente dikt om Hellig-Olavs merkesmann på Stiklestad, *Tord Foleson*, med stor innlevelse og i diktets nynorske språkdrakt.

Warming var fra 1953 medlem av det internasjonale heraldiske akademi og han var styremedlem i mange år. Under kongressene for heraldikk og vexillologi som holdes rundt om i verden, var han en velkjent skikkelse. Han tok ofte ordet under møter og foredrag, der han talte lett og hurtig på fransk, engelsk eller tysk. Tilhørerne fikk demonstrert hans engasjement i en lang rekke forskjellige heraldiske spørsmål, og de fikk ta del i hans omfattende heraldiske kunnskaper.

Paul Warming var ridder av Dannebrog og hadde ordner fra Belgia og Island.

Hans Cappelen

April 2000

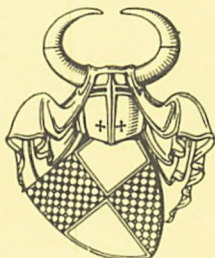
Kære medlemmer

Heraldisk Tidsskrifts hefte 80 blev desværre ramt af en række uheld, som var skyld i, at udsendelsen blev en del forsinket, hvilket styrelsen beklager.

Men det er endda ikke enden på trængselene. Efter at heftet omsider var sendt ud, har det vist sig, at der fra trykkeriets side var indbygget endnu en fejl, nemlig den at de første 8 sider, der indeholder titelblad og indholdsfortegnelse, ikke udgjorde et særligt lille hefte, det der i bogbinderfagsprog hedder et "ark", men var trykt sammen med de følgende 8 sider (side 425-432). Det vil således ikke være muligt at indbinde side 1-8 foran de sidste 10 hefter, som hensigten er.

Trykkeriet har derfor bekostet trykningen af et nyt oplag af det første ark i to halvark, hvilket vil gøre det muligt for medlemmerne at få indbundet hefte 71-80. De to halvark vil blive udsendt med hefte 82 (Oktober 2000).

Med venlig hilsen
Styrelsen

Ældre numre af HERALDISK TIDSSKRIFT, HERALDISKE STUDIER, SHS-slips og SHS-blazer-badges (back-numbers of Heraldisk Tidsskrift, publications on heraldry, the SHS-armorial tie and blazer-badges, for sale):

Følgende numre kan stadig købes: 4, 21, 22, 23, 25, 26, 28, 30, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49-50 (jubileumsskriftet), 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78 - Pris pr. stk. kr. 70, nr. 49-50 dog kr. 300.

Register til Heraldisk Tidsskrift, bind 5, nr. 41-48. Kr. 10.

Register til Heraldisk Tidsskrift, bind 7, nr. 61-70. Kr. 20.

Heraldiske Studier nr. 1. Knud Prange: Våbenanetavlen. Kr. 40.

Heraldiske Studier nr. 2. Bille Brahe: Gravmindernes Vidnesbyrd. Kr. 50.

Heraldiske Studier nr. 3. Ole Rostock: Nogle til 808 skandinaviske skjoldholdere. København 1990. Kr. 50.

Heraldik i Norden = Heraldisk Tidsskrift nr. 49-50. Kr. 300.

SHS-slips I. Clubtie I /darkblue, w/coat of arms in colour). Kr. 100. Udsolgt.

SHS-slips II. Clubtie I /darkblue, strewn w/small coats of arms). Kr. 150.

SHS-blazer-badges, finest goldbraided and colours. Kr. 100.

Alle priser er excl. porto (all prices in Danish kroner and excl. postage).

Bestillinger stiles til (please send your order to):

SEKRETARIATET

Bybælpark 36, DK-3520 Farum, Danmark

SHS-slips samt blazer badge.

SHS club-ties as well as blazer badge.

HERALDISK TIDSSKRIFT

Udgives af *SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA*, hvis medlemmer modtager det gratis. Tidsskriftet udkommer med to numre årligt, i marts og oktober. Medlemskab koster pr. år Dkr. 225. Medlemskab én gang for alle (kun for personer): det 20-dobbelte. Heraldisk Tidsskrift kan ikke købes i lossalg.

Redaktør

Cand.mag. Poul greve Holstein, Berggreensgade 56, DK-2100 København Ø, Danmark.

Redaktionsudvalg

Godsägare Henrik Degerman, Irjala Gård, SF-034 00 Vichtis, Finland.

Tandlæge Per Hougaard, Bülowsgade 5 B, 2. sal, DK-1870 Frederiksberg C, Danmark.

Adjunkt, Ph.D. Peter Kurrild-Klitgaard, Nørre Søgade 39, 3. sal, DK-1370 København K, Danmark.

Forstebibliotekar, cand.real. Harald Nissen, Dalen hageby 54, N-7000 Trondheim, Norge.

Patentkonsult Lars C Stolt, Birger Jarlsgatan 113 A, 4tr, S-113 56 Stockholm, Sverige.

Amtsdirektør, cand.jur. Ernst Verwohlt, Strandengen 4, DK-4000 Roskilde, Danmark.

Skrivende medarbejdere i Heraldisk Tidsskrift nr. 81

Arkivar, seniorforsker, cand.phil. Nils G. Bartholdy, Rigsarkivet, Rigsdagsgården 9, DK-1218 København K, Danmark (næstformand).

Adjunkt, Ph.D. Peter Kurrild-Klitgaard, Nørre Søgade 39, 3. sal, DK-1370 København K, Danmark.

Advokat Hans Cappelen, Olav Vs gate 1, N-0161 Oslo, Norge.

Fd. statsheraldiker, fil.dr. Clara Nevéus, Djäknegatan 52, S-754 25 Uppsala, Sverige.

Societas Heraldica Scandinavica

Stiftet 1959 i København, er samlingspunktet for alle heraldisk interesserede i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige. Heraldisk Selskab har styrelsesmedlemmer i alle de nordiske lande, og foruden Heraldisk Tidsskrift udsender det skriftserien Heraldiske Studier.

Heraldisk Selskabs styrelse

Arkivar, seniorforsker, cand.phil. Nils G. Bartholdy, Rigsarkivet, Rigsdagsgården 9, DK-1218 København K, Danmark (næstformand).

Avdelingschef, fil.kand. Tom C. Bergroth, PB 675, SF-20101 Åbo, Finland.

Advokat Hans Cappelen, Olav Vs gate 1, N-0161 Oslo, Norge.

Forskningskoordinator, cand.scient. Steen Clemmensen, Bybækpark 36, DK-3520 Farum, Danmark (sekretær).

Cand.mag. Poul greve Holstein, Berggreensgade 56, DK-2100 København Ø, Danmark (redaktør).

Adjunkt, Ph.D. Peter Kurrild-Klitgaard, Nørre Søgade 39, 3. sal, DK-1370 København K, Danmark.

Civilingeniør, cand.polyt. Bo Møller, Bækkeskovvej 23, DK-2700 Brønshøj, Danmark (kasserer).

Statsheraldiker, fil.dr. Henrik Klackenber, Riksarkivet, Box 12541, S-102 29 Stockholm, Sverige.

Departementschef Birgir Thorlacius, Bólstaðarhlíð 16, IS-105 Reykjavík, Island.

Antikvar, cand.mag. Allan Tonnesen, Ålholmvej 78, DK-2500 Valby, Danmark (formand).

Forskningsassistent, cand.phil. Susanne Vogt, Bernhard Bangs Allé 8, 2-54, DK-2000 Frederiksberg, Danmark.

ISSN 0440-6966